

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Імені Б. Д. Гаврилишина

Кафедра політології та філософії

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

на тему:

**«ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – США: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА
СУЧАСНІСТЬ»**

Виконавець:

Студентка 4 курсу групи Пол-41

Джунь Соломія

Науковий керівник:

кандидат політичних наук,

доцент Томахів В. Я.

Тернопіль–2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИКА СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА Україна - США: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ..	6
1.1. Політика стратегічного партнерства: сутність та формування. Українське питання у політиці президентів США у першій половині ХХ ст.....	6
РОЗДІЛ II. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА - США В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ - ПОЧ. ХХІ СТ.....	13
2.1. Закон США про «Тиждень поневолених націй» та визнання американськими президентами права України на незалежність.....	13
2.2. Політика американських президентів в період розгортання національно-визвольного руху в Україні часів перебудови в СРСР та перше десятиріччя незалежності.....	16
РОЗДІЛ III. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА Україна–США ТА СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН.....	23
3.1. Від «Хартії про стратегічне партнерство між США і Україною» Джорджа Буша-молодшого до політики «перезавантаження» президента Барака Обами (2001-16 рр).....	23
3.2. Відносини Україна – США в період президенства Дональда Трампа та Джозефа Байдена.....	29
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45

ВСТУП

Актуальність дослідження. Домінування США у політичній, військовій, економічній, культурній сферах міжнародних відносин та у процесах глобалізації супроводжується формуванням ієрархічної парадигми світової політики, впливає на відносини між партнерами по співробітництву. Україна як частина СРСР, а згодом як незалежна держава посідала різне місце у політиці адміністрацій президентів США. Бачення ними молодого держави змінювалося, еволюціонувало в залежності від подій та становища на міжнародній арені, внутрішнього життя України та власне від особливостей підходу американських адміністрацій. Очевидно, що в умовах військової агресії Росії проти України, коли США надають безпрецедентну військову та фінансову підтримку Україні, відносини Україна – США набули фактично статусу стратегічних, які на офіційному рівні були задекларовані ще в 2000-х рр., а тепер набули реального змісту. Таким чином, в Україні історико-політологічне та науково-теоретичне дослідження стратегічного партнерства є **актуальним**, а особливо з урахуванням війни з росією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема двосторонніх відносин Україна-США США знайшла відбиття у роботах значної кількості політологів як зарубіжних, так і вітчизняних. Серед них слід відзначити праці відомого американського політолога Збігнева Бжежинського, який досліджував вагомість українсько-американського партнерства, Девіда Рассела та його аналіз «перезавантаження» відносин України і США.

Серед вітчизняних науковців, які в історико-політологічному аспекті розглядали відносини Україна – США до проголошення незалежності нашої держави, можемо відзначити праці О. Гараня, А. Дергачова, Н. Городньої та інших. Значну роль у дослідженні відносин Україна – США після 1991 року відіграли дослідження І. Дудко, М. Перепелиці, Н.Середюк, Г.Мернікова та ін..

Але, незважаючи на велику кількість напрацювань, наразі існує потреба комплексного та всебічного історико-політологічного дослідження

стратегічних відносин Україна – США, що і визначило мету нашої роботи.

Метою написання даної роботи є ретроспективний політологічний аналіз еволюції, динаміки розвитку, змісту двосторонніх відносин та політики стратегічного партнерства України з США, особливо на сучасному етапі.

Завданням нашого дослідження відповідно до поставленої мети наступні:

- дослідити теоретико-методологічні основи дослідження політики стратегічного партнерства в контексті Україна-США;
- реконструювати «українське питання» у політиці президентів США по відношенню до України та її незалежності у першій половині ХХ ст.
- дослідити трансформацію відносин Україна - США в другій половині ХХ - поч. ХХІ ст.
- проаналізувати політику американських президентів в період розгортання національно-визвольного руху в Україні часів перебудови в СРСР та перше десятиріччя незалежності;
- проаналізувати політику стратегічного партнерства Україна – США на поч. 2000-х рр. та основні проблеми у її реалізації;
- дослідити складові сучасного стратегічного партнерства Україна- США в контексті російсько-української війни.

Об'єктом дослідження даної роботи є комплексне ретроспективне політологічне дослідження відносин Україна – США з поч. ХХ ст. і до сучасного етапу.

Предметом дослідження роботи є генезис, еволюція, трансформація та сучасний розвиток стратегічного партнерства Україна - США.

Методи дослідження. Використані методи загальнофілософського аналізу (аналіз, синтез, абстрагування), історичний, хронологічний, порівняльний, структурно-функціональний, системний методи, а також методи політологічного дослідження (спостереження, вивчення політико-правових документів).

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі акти України, США, монографічні, дисертаційні та інші наукові дослідження українських та

зарубіжних вчених, періодична політологічна, історична, соціологічна література та інтернет-ресурси.

Практичне значення даного дослідження дозволяє використовувати положення, які містяться в бакалаврській роботі, для проведення лекцій та практичних занять в процесі викладання політології, соціології, історії та розвитку теми дослідження в науковому просторі.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на конференції «Наукові орієнтири: теорія і практика досліджень». (Тернопіль, ЗУНУ, 15 грудня, 2024р.).

Структура випускної кваліфікаційної роботи загальним обсягом 48 сторінок, складається з вступу, трьох розділів, кожен з яких складається з окремих підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

Список використаних джерел містить 36 найменувань, розміщених на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИКА СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНА-США: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

1.1. Політика стратегічного партнерства: сутність та формування. Україна у політиці президентів США у першій половині ХХ ст.

Україна впродовж своєї історії і на даному етапі свого існування займає важливе геополітичне розташування, що визначає її збалансований зовнішньополітичний курс. Тому, важливою рисою даного процесу є визначеність характеру відносин нашої держави з іншими гравцями міжнародної політики. Здобуття незалежності Україною стало основою розвитку її зовнішньополітичного курсу. Одне головних місць у зовнішній політиці України займають США.

Історія розбудови дружніх і стабільних стосунків між США та Україною має досить тривалу історію, зокрема до часів, коли вона ще не була незалежною. Президенти США та їхні адміністрації завжди не залишалися байдужими до її історії. Тут варто відзначити роль США у консолідації позиції міжнародної спільноти щодо засудження агресії РФ, запровадження санкцій проти росії та надання Україні військового озброєння та фінансової допомоги. Відтак роль США для України важко переоцінити – більш надійного та послідовного партнера з переліку великих світових гравців у неї ще не було.

США завжди визнавали важливість Української держави, її виключне геополітичне розташування у Європі та світі. Тому США є важливим стратегічним партнером України, що зумовлено провідною роллю США у світовій економіці й політиці. Адже домінування США у економічній, військовій, політичній, сферах міжнародних відносин та глобалізації свідчить про формування ієрархічної парадигми міжнародної політики, та впливає на відносини між партнерами по співробітництву. Тому жодні важливі події у міжнародній політиці не можуть відбуватися прямо або опосередковано без Сполучених Штатів, а глобалізація світових політико-економічних процесів,

призводить до того, що від економічного стану США значним чином залежить економічна ситуація в інших державах світу, в тому числі і України.

Стратегічна співпраця України та США базується на спільних демократичних цінностях, включає в себе поширення економічної свободи забезпечення спільної безпеки, верховенства права, сучасним інноваціям та технологіям. Особливо це важливо в умовах російської агресії в Україні.

Спільними зусиллями дипломатії американсько-українські стосунки були виведені на рівень стратегічного партнерства.

Термін «політика стратегічного партнерства» має тривалу науково-теоретичну історію. Зазначимо, що раніше в політичній науці це поняття базувалося на вузькому розумінні щодо підходу до захисту національних інтересів, що зводилося до обґрунтування військово-стратегічного альянсу. Це виходило із обмеженого розуміння поняття «стратегії» як суто «військової науки» фактично до XIX століття. Вже у XIX столітті сформувався, а в XX столітті було застосовано розширене бачення до поняття «стратегії» як «геостратегії» і «стратегічне партнерство» стало розумітися як багатогранне, системне та довгострокове. А аналіз системи «стратегічних відносин» став предметом геополітичних позиції для практики формування геополітичних союзів і політологічних досліджень для обґрунтування практики політичних союзів [20, с. 35].

Стратегічне партнерство (співробітництво) (strategic alliance) – загальна назва форм координації, діяльності та співробітництва держав для досягнення економічних, військово-стратегічних, політичних цілей і з метою отримання взаємних вигод. Стратегічне партнерство – це високий рівень взаємодопомоги і координації дій в системі двосторонніх відносин, позитивна динаміка і ефективність контактів, співпраця еліт держав і геополітична зацікавленість, обумовлені збігом стратегічних інтересів щодо розвитку. Стратегічне партнерство – це надійність механізмів вирішення спірних питань, атмосфера довіри і взаєморозуміння[20, с. 35].

Зазначимо, що українсько-американське стратегічне партнерство не обмежується тільки рамками двосторонніх відносин. У стосунках із США Україна прагне до взаємовигідного і рівноправного партнерства. На сучасному етапі, в умовах війни з росією взаємовідносин США і України є доволі різноплановим. Насамперед це стосується військової і фінансової допомоги США Україні у війні з росією. Проте, щоб зрозуміти всю картину щодо місця та ролі України в зовнішній політиці США, необхідно враховувати й всі історичні передумови та виникнення і побудову стратегічного партнерства відносин України-США з часу проголошення незалежності України. Стратегічне партнерство між Україною і США стало ключовим пріоритетом зовнішньої політики України в часі повномасштабної війни з росією.

Важливим у розвитку українсько-американських відносин був ідеологічний аспект. Він був пов'язаний з відомим твердженням про визначальну геополітичну роль України, сформульованим в свій час відомим американським політологом Збігневом Бжезинським. Він вважав, що запобігання прагненням росії повернути України в сферу її впливу – це гарантія проти реставрації імперського статусу росії. Внаслідок цього роль США на пострадянському політичному просторі вимагає зусиль для утримання України у своїй сфері впливу [7].

Історія відносин Україна – США загалом розпочалася ще в період Першої світової війни. Правда, на початок Першої світової війни для США «українське питання» і сама назва «Україна» були для американської адміністрації у Вашингтоні фактично невідомими. Тому об'єктивною і закономірною була реакція і ставлення адміністрації тодішнього Вашингтона на чолі з 28 президентом США Томасом Вудро Вільсона (роки президенства - 1913 -1921) до інформації про боротьбу українців за державну незалежність у 1917 р. Вона розглядалася через призму громадянської війни і її вияв у тодішній Росії [5]. Так, у 1919 р. американський політик, дипломат Полк роз'яснював тодішньому послові України у Великобританії А. Марголіну: «Україна є чимось на зразок нашого Півдня, а Росія в українсько-російському конфлікті виступає у ролі нашої Півночі. Ось чому вся українсько-російська боротьба нагадує нам американську громадянську війну»

[34]. Зрозуміло, що частково це можна було пояснити тодішніми українськими політичними реаліями: розколом в українському національному політикумі внаслідок різних політичних ідеологій та орієнтацій. Також зверталася увага на суперечності між її політичною елітою і лідерами, внутрішньою нестабільністю та швидкими змінами різноманітних режимів. В такому ставленні причиною була політична наївність тодішніх соціалістичних політиків, їхній впевненості в мир, затримкою і неспроможністю у розбудові української армії, непрофесійністю і недостатньою досвідченістю української дипломатії. Важливе значення мав і укладеним із Німеччиною в березні 1918 р. сепаратний мир, наслідком якого стала німецька окупація та встановлення пронимецького режиму Павла Скоропадського в Україні. Американська ж адміністрація ставили перш за все на першому місці не правовий, а політичний чинник, базований на такому правилі Верховного Суду США: «Хто є сувереном де-юре чи де-факто над територією — це не правове, а політичне питання» [37]. Таким чином, безпосередньо будучи задіяними до європейських подій у 1917–1919 рр., керівництво адміністрації президента Вудро Вільсона немало окремої політики і курсу щодо української проблеми. Вашингтонська адміністрація розглядала її в контексті своєї складової політики щодо росії [4]. У ставленні президента США Вудро Вільсона до України спостерігалось небажання ускладнювати політичний вибір і пріоритет для Америки. Переважило існуюче побоювання, що неправильно обраний пріоритет може привести до небажаного конфлікту з росією. Звідси і спостерігалися коливання щодо напрямку до суті російської політики.

На думку науковців, в українському випадку, були суттєві особливі причини: «пріоритет для американського бізнесу та економічних відносин з Росією. Вихідці з України (близько 500 тис. чол.) не могли кардинально впливати на позицію США. Серед українських емігрантів переважали прихильники соціалістичної ідеї. Проти української незалежності був держдепартамент на чолі з Р.Лансінгом» [25]. Також мали місце і примітивні уявлення і розповсюджені російською емігрантською пропагандою - розуміння української незалежності і самостійності як «німецько-австрійської вигадки» [25]. Зазначимо також, що і зі свого боку керівники УНР не

мали і не виробили чіткого ставлення і позиції щодо США. Так, вони не звернули уваги на прийняту навесні 1917 р. Конгресом і підписану В.Вільсоном резолюцію про український день у США. Таким чином вона залишилася «річчю у собі», а була досить цікавою [33]. В стінах конгресу залишилися промови авторів резолюції, котрі називали українців як: «зразком нового народу»,... «забутою расою»,... «нацією, настільки ж визначеною, як і поляки, росіяни чи болгари» [33]. Але навіть через півтора року, коли обговорювався проект самої резолюції в українському питанні, її текст не вийшов за межі конгресу. Цікаво, що і повний текст відомих «14 пунктів» Вудро Вільсона для Паризької мирної конференції до рук українських політичних лідерів так і не потрапив [5].

Суттєва спроба налагодити відносини із США була реалізована дипломатами Директорії на Паризькій мирній конференції, але і там посланці УНР змушені були працювати у кулуарах [33]. Відтак, на тривалих 20 років «українське питання» зникає з порядку денного адміністрацій Президентів Ворена Гардінга (роки президенства - 1921-23), Калвіна Куліджа (роки президенства – 1923 – 29), Герберта Кларка Гувера (роки президенства – 1929-33). Не маючи можливостей впливу на адміністрації цих президентів, колишні лідери і діячі УНР, перебуваючи в еміграції, направляють і зосереджують знову свої зусилля на Німеччину[25].

Лише з розвитком подій у Європі, зокрема приходу Гітлера до влади в Німеччині, і на початку президентства Франкліна Делано Рузвельта (роки президенства – 1933 – 45р.) в США відновлюється зацікавленість до України. Так, американський дипломат в Австрії Дж. Мессерсміт у 1935 р.звернув увагу адміністрації США до необхідності контрдій у зв'язку з планами Гітлера щодо України [25]. Але як і 20 років тому, ідея суверенної України розшифровувалась крізь призму «німецьких підступів». Так, американський дипломат у Варшаві Д. Біддл у звіті до президентської адміністрації і держдепартаменту у 1938 р. звітував, що прагнення українського народу до незалежності інспірується Берліном[25].

Оцінки українських проблем зустрічаємо і в документах американської дипломатії. Так, у меморандумі Д. Пула керівництву держдепартаменту у травні 1945 р. відзначалося: «ніхто не може бути зацікавлений у створенні враження, нібито уряд Сполучених Штатів є безрозсудним прибічником невдоволених. Необхідно, передовсім у наш час, прийти до дружнього полагодження проблем з СРСР. Не слід робити нічого такого, що могло б підірвати ці зусилля» [25].

І лише наприкінці Другої світової війни, з початку президенства Гаррі Трумена (роки президенства - 1945 - 53) «українське питання» знову стає актуальним через ідею утворення ООН. А після початку «холодної війни» ситуація почала поступово змінюватися. Американські спецслужби почали надавали допомогу визвольним партизанським рухам у поневолених республіках Балтії та в Західній Україні. «Переміщені особи» (DP — displaced persons), які стали повоєнною імміграцією з УРСР, створили ряд організацій і таким чином українська діаспора стала важливим чинником в американській зовнішній та внутрішній політиці; в свою чергу, урядові інституції США почали їх використовувати в ідеологічній боротьбі проти СРСР в часи «холодної війни» [25].

В цілому, в перші післявоєнні роки політика США по відношенню до України і до приходу у Білий дім президент Дуайта Ейзенхауера, (роки президенства – 1953-61) ґрунтувалася на принципах і засадах, викладених у документі «Цілі Сполучених Штатів щодо Росії» [25]. Документ був розроблений держдепартаментом для Ради національної безпеки у серпні 1948 р. У цьому документі зазначалося, що США були не зацікавлені у підсиленні українського сепаратизму, адже це могло б зашкодити їхнім стосункам з росією яка не могла б ніколи визнати незалежність України. Проте, документ завершується тим, що якщо український народ розкриє помилковість таких суджень, він підтвердить «моральне право України на самостійний статус» [25]. Як бачимо, не зрозумілою є можливість і реальність таких дій українців в СРСР.

Отож, можна підсумувати, що підходи у зовнішньополітичних службах США до «українського питання» у історичний період від його першої появи (1917 р.)

й аж до припинення боротьби ОУН–УПА початку президенства Дуайта Ейзенхауера визначались ситуативністю. Пояснити її можна не тим, що у Європі існує великий за чисельністю бездержавний народ, що прагне підтримки у боротьбі за незалежність, а крізь призму ускладнень у міжнародних відносинах, не бажаючи створювати додаткові проблеми у відносинах з СРСР, балансувати між політикою ізоляціонізму й інтервенціонізму. США розглядали цю проблему скоріше в ідеологічному, ніж політичному аспекті.

РОЗДІЛ II. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА - США В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ - ПОЧ. ХХІ СТ.

2.1. Визнання американськими президентами права України на незалежність.

Початок президентства Дуайта Ейзенхауера у часі фактично збігся зі смертю Сталіна, а також завершенням збройної боротьби ОУН–УПА. Дуайт Ейзенхауер у ставленні до поневолених СРСР народів взяв на озброєння доктрину «визволення», сформовану Алленом Далласом [25].

В американські державні кола українські проблеми починають ширше проникати. Нарощування Москвою антинаціоналістичної боротьби посилюють інтерес до українського питання. Проблема вироблення нових концептуальних підходів постає перед адміністрацією Д. Ейзенхауера. Про це засвідчило показове стало створення у 1954 р. Асамблеї поневолених європейських націй при безпосередній участі держсекретаря Дж.Ф.Далласа. Пізніше, на чолі з колишнім президентом Г. Гувером, виникає Американський комітет поневолених націй. Звичайно, наївним було б сподіватися українським патріотам на «американський похід» в ім'я визволення України навіть в умовах системного протиборства[25].

Одна з перших спроб, а фактично перша, інституціоналізувати та узаконити підтримку США української незалежності була здійснена Левом Добрянським, професором Джорджтаунського університету у 1957– 1958 рр. Цьому посприяла інавгураційна промова свого другого терміну президентства Д. Ейзенхауера (1957 р.). В цій промові він зазначив: «Наше повне призначення у служінні нашому світові — з людьми всіх народів і національностей... Ми поважаємо прагнення цих народів, нині поневолених, до свободи» [31]. Його позиція базувалася на наступних тезах: «президент В.Вільсон теоретизував замість того, щоб діяти; головний винуватець у поневоленні народів — соціалістична система; США помилились, уклавши дипломатичні зв'язки з СРСР; лише ліквідувавши СРСР, можна зберегти мир, а для цього потрібна постійна «психологічна» акція» [31].

Добрянський підготував законопроект про поневолені нації і передає у влітку 1959 р. сенаторам П.Дугласу і Дж.Джавітсу. І вже липні обидві палати конгресу майже одностайно прийняли Закон про «Тиждень поневолених націй», де під четвертим номером була Україна [25].

Зазначимо, що це **вперше** сталося офіційному рівні в американській історії. Головна місія закону була покликана для своєрідної психологічної війни з СРСР. декларована мета закону – розпад СРСР. Вона мала реалізовуватись через демонстрації ініціативи, настороженості і проникливості, коли йдеться про основну імперську колоніальну державу тодішнього світу, малось на увазі про поступову ерозію радянської колоніальної системи.

В кінці свого другого президентського терміну у 1959 р., Дуайт Ейзенгауер доповнив свою доктрину «визволення східноєвропейських країн» резолюцією про «поневолені народи». На вимогу етнічних лобі він підписав цю резолюцію, а американський конгрес ухвалив її резолюцію одноголосно. В резолюції зазначалося, що незалежність «поневолених народів» відповідає існуючим інтересам США, вимагала щорічного проведення тижня на їх підтримку. Однак, резолюція, яка мала скоріше декларативний характер, була не тільки фактором в ідеологічній боротьбі США з Радянським Союзом. Вона також продукувала і певні зобов'язання США щодо поневолених народів СРСР, (на відміну від західноєвропейських демократій які ніколи не робила такого акценту на цьому питанні, зокрема ролі прав людини у протистоянні комунізму і демократії) .

Разом з тим, Закон не залишився лише декларативним. В період від президента Д. Ейзенхауера до президента Джорджа Герберта Вокера Буша (роки президенства – 1989-93рр.) став часом щорічних звернень президентів США про неросійські поневолені нації в Радянському Союзі, також постанов і ухвалень конгресу щодо них, організації багатьох заходів на підтримку цих народів у їх боротьбі за незалежність та мітингів протесту та багатьох публікацій в американській пресі на ці теми [25].

Зміна відношень США щодо поневолених націй в СРСР, що почалася в період президенства Д. Ейзенхауера дала все ж таки свої позитивні результати.

Адже проблема поневоленої України та інших народів СРСР переросла рамки суто ідеологічної та психологічної війни проти Радянського Союзу. У 60–80-ті рр. Україна часто згадувалась у часописі американського конгресу «Конгрешнел Рекорд», тим самим американські парламентарі не дозволяли згаснути інтересові до України. Це відбувалося також через обговорення численних законопроектів та заяв. Свідченням цього стало те, що лише у 1970–1979 рр. кількість законодавчих ініціатив на українську тематику перевищила 150. Президенти США – Річард Ніксон(роки президенства – 1969 – 1974 р.р.), Джиммі Картер (роки президенства – 1976-1981) та Рональд Рейган (роки президенства – 1981-89) у 60-80-х рр. періодично надсилали вітальні телеграми українським політичним організаціям у США. Вони обіцяли сприяння у боротьбі за звільнення та незалежність українського народу [25].

У 1980-х рр. визвольну боротьбу поневолених народів на найвищому рівні став підтримувати Вашингтон. Зазначимо, що президент Рональд Рейган у своїй політиці щодо СРСР, особливо активно використовував резолюцію про «поневолені народи» та проблеми захисту прав людини у 1980-1988 рр. Зокрема, він перетворив щорічний тиждень «поневолених народів» на політичну та публічну подію. Відоме висловлювання Р. Рейгана про СРСР як «імперію зла» відіграло значну роль до приверненні уваги в демократичному світі до прав націй. У 1983 році відомий діяч українського національного руху Ярослав Стецько був серед запрошених осіб на зустрічі з Рональдом Рейганом. А за деякий час за час президент США скаже: «Ваші мрії – наші мрії. Ваша боротьба – наша боротьба» [10].

Свідченням реальної підтримки Р. Рейганом прав націй в СРСР, можна вважати і те, що він, вже у період потепління у відносинах США – СРСР у часи горбачовської перебудови, відмовився від запрошення СРСР взяти участь відвідати святкування у Москві в 1988 р. тисячоліття прийняття християнства в Київській Русі. Можна припустити, що однією з причин відмови було небажання узаконити політику СРСР щодо заборони українських національних церков,

зокрема УГКЦ, прихильники якої в цей час поступово виходили з підпілля і публічно розпочинали боротьбу за її легалізацію.

Зазначимо і підсумуємо, що позиція Р. Рейгана сприяла і допомагала дисидентському рухові в Україні, зокрема у плані моральної підтримки, підтримки в західних ЗМІ, в радіомовленні на СРСР [19].

Таким чином, президент Р. Рейгана та його адміністрація поставила етнонаціональне питання у центр свого курсу щодо СРСР і чи не вперше здійснила прорив апатії американців щодо цієї проблеми.

2.2. Політика американських президентів в період розгортання національно-визвольного руху в Україні часів перебудови в СРСР та в перше десятиріччя незалежності.

З початком горбачовської перебудови в СРСР, на Заході ніхто не очікував, що вона приведе до розпаду СРСР. Серед західних науковців, також і учених з української діаспори, які добре розбиралися в національні проблеми СРСР переважав обережний підхід щодо такої перспективи. Вони вважали, що перебудова давала надію на послаблення тиску та репресій щодо підняття цієї проблеми в СРСР. Ще більшою така обережність була властива тодішній адміністрації США. Вона дбала, насамперед, про належні відносини СРСР з проблем ядерної безпеки.

Д. Буш, який змінив на президентській посаді Р. Рейгана, в адміністрації якого він був віце-президентом, продовжив політику свого попередника щодо подальших нормалізацій відносин і співробітництва з СРСР. Його підхід до відносин з СРСР передбачав припинення підтримку реформ М. Горбачова

Американське керівництво прагнуло інтегрувати СРСР у міжнародну політичну систему як партнера, було зацікавлене в успіху соціально-політичних та економічних реформ з врахуванням того, що СРСР був наддержавою у військовій сфері. Внаслідок цього адміністрація Д. Буша була зацікавлена в активному розвитку співробітництва з Радянським Союзом щодо широкого кола глобальних проблем у сфері ядерної безпеки. Можна констатувати, що такий курс Вашингтону позначився і на ставленні до національного питання в

СРСР, зокрема українського [4, 30]. Цьому сприяло очевидно й те, що в перших документах національно-демократичних рухів в Україні (Народного Руху України, радикальної Української Гельсінської Спілки) були вимоги укладання нового союзного договору і відповідно утворення конфедерації. Тому радянологи на Заході передбачали думали не тільки про демократичну трансформацію політичної системи СРСР, а й збільшення межі республіканської автономії в межах єдиного СРСР. На думку науковців, що: «найважливішою причиною для обережної офіційної позиції щодо народних рухів у СРСР було небажання Вашингтона порушити діалог з Горбачовим із широкого кола питань безпеки» [4, 30]. Тому американська адміністрація і дипломатія виробила новий підхід до відносин з СРСР: вийти, як зазначив Джордж Буш у травні 1989 р. «поза межі стримування СРСР, випробувати горбачовське «нове мислення» і вразі підтвердження надійності нового політичного радянського курсу, допомагати головному суперникові в його прагненні трансформуватися[30].

Проте, незважаючи на такі аргументи, загальна динамічність національно-визвольних рухів у СРСР адміністрацією Буша була недооцінена. Президент США Д. Буш та його адміністрація розглядали тоді Україну й Білорусь як головну опору спроб керівництва СРСР його зберегти. Внаслідок цього, це спричинило вагомий розрив у підходах українського національно-визвольного руху та президентської адміністрації США. Таким чином, якщо до 1990 р. не було значного протиріччя та суперечностей між офіційною риторикою Вашингтона на підтримку самовизначення націй з одного боку та програмними документами національних рухів в СРСР з іншого, то тепер розбіжності стали помітні на лице. Наочним прикладом цього став візит до Києва президента США Д. Буша в серпні 1991 року. Він виступив у тодішній Верховній Раді України. Д. Буш порівняв федеральний устрій у США і СРСР: «Ми, будучи самі федерацією, хочемо добрих відносин, кращих відносин із республіками». При цьому також він виразив своє сподівання, що «республіки поєднуюватимуть більшу автономію з більш активною добровільною взаємодією — політичною, соціальною, культурною і економічною — замість того, щоб ступати на безнадійний шлях

ізоляції» [6]. Таке бачення майбутнього СРСР настільки обурило як українських націоналістів так американських консерваторів. Так, редактор газети The New York Times Вільям Сафайр назвав цю промову «котлетою по-київськи», водночас звинувативши Буша в масштабному прорахунку. Така позиція Д. Буша показала, що США продовжували і далі недооцінювати прагнення українців до незалежності [6].

Вже через місяць після серпневого путчу 1991р у Москві ставлення адміністрації Д. Буша і в цілому американського політикуму до незалежності України змінюється. Так, резолюція Сенату від 20 листопада 1991р. закликала президента Д. Буша визнати незалежність України, якщо на референдумі 1 грудня буде підтверджений Акт про незалежність, що його 24 серпня 1991 р. ухвалив український парламент. Президентська адміністрація США визнали Україну як незалежну державу після офіційної відставки М. Горбачова 25 грудня 1991 р.

Перші роки української незалежності стали характерні своїми складнощами у розвитку двосторонніх відносин між США та Україною. Причиною цього було те, що найбільшою загрозою для безпеки США після розпаду СРСР, адміністрація Дж. Буша вважала ядерне розповсюдження. Тому і перше завдання керівництва США у напрямку урегулювання цієї проблеми вбачалося в тому, щоб лише Росія залишилася бути ядерною державою, адже США вже мали традиції діалогу з Москвою з питань ядерної безпеки. Як результат такого бачення - у відносинах Україна-США останні опікувалися перш за все проблемами ядерної зброї та безпеки. А головним завданням для США в цей час стала проблема набуття Україною без'ядерного статусу, тобто її відмова від ядерної зброї. Американський дипломат Джеймс Гудбей, який був відповідальний за проблеми демонтажу ядерної зброї аналізуючи і підсумовуючи політику адміністрації Д. Буша щодо України зазначив, що в основному Д. Буш належним чином оцінив небезпеку розповзання ядерної зброї після розпаду СРСР і йому вдалося вивести тактичні ракет з України та інших республік до Росії [10].

Наступник Дж. Буша, новий Президент США Білл Клінтон (роки президенства – 1993-2001р.р) продовжував курс свого попередника щодо ядерного роззброєння України. Поряд з цим зазначимо, з 1993 р. поступово почав змінюватися підхід нової американської президентської адміністрації до України в сторону потепління. Так, вже на початку президенства Б. Клінтона у квітні 1993 р. Державний департамент США виголосив заяву про необхідність і невідкладність у відносинах з Україною «спільного подолання кризи довіри» [15].

Президент Б. Клінтон та його адміністрація з більшим розумінням поставилися до проблем України, а ніж їхні попередники. До них прийшло усвідомлення того, що україно-російську напруженість та непорозуміння не вдасться розв'язати без втручання та участі третьої сторони. Його адміністрація прийняла рішення взяти курс на розширення участі України в перемовинах щодо розв'язання, політичних, безпекових питань та економічних проблем. Їх розв'язання, мали б призвести, у свою чергу і вирішення ядерного питання ініційованих США. Це дало результати і вже до кінця 1993 р. нова політика США щодо України, налагодження двосторонніх та тристоронніх переговорів започаткували базу для порозуміння між двома державами. В кінцевому результаті така політика привела до підписання президентами Л. Кравчуком, Б. Клінтоном та Б. Єльциним у січні 1994 р. у Москві трьохсторонніх угод. Згідно неї Україна взяла на себе обов'язки ліквідувати всю ядерну зброю, яка була розташована на її території. Також, відповідно до підписаних угодо, Україна повинна була приєднатися до «Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» як держава без ядерної зброї, що було нею зроблено у жовтні 1994 року [10]. Вагомість цієї Угоди полягало і в тім, що окрім «ядерних положень» вона налагоджувала тристоронню базу для вирішення й інших проблем, зокрема її безпеки та економічних питань. Важливим було й те, що Угода легітимізувала перспективу брати участь США у вирішенні російсько-українських суперечностей. Отже, українська «ядерна проблема» була знята з порядку

денного американо-українських відносин, відкрила дорогу для обох держав будувати відносини одна з одною більш ширше та зважено[10].

Саме з цього часу можемо говорити про потепління з боку США у ставленні до України. Цей новий етап україно-американських стосунків розпочався проголошенням Білим домом 1994 року «роком України». Вашингтон розпочав провадити політику широкого залучення України до світової політичної системи та співтовариства і його інститутів для їх активної участі у процесі її демократизації та здійсненні ринкових перетворень.

За часів президентства Білла Клінтона відомими і популярними стали політологічні концепції Збігнева Бжезінського та Шермана Гарнетта про геополітичну важливість України на пострадянському просторі в забезпеченні національних інтересів США та безпеки в цих регіонах [13].

В серпні 1994 року з офіційним, на державном рівні візитом до Києва прибув віце-президент США Альберт Гор. Він заявив про зацікавленість його держави в розвитку подальших широкомасштабних двосторонніх відносин з Україною. Офіційний візит до США Президента Л. Кучми в листопаді 1994 року започаткував новий етап міжнародного співробітництва між державами.

Базовим політичним документом цього нового етапу взаємин України із США стала підписана у Вашингтоні 22 листопада 1994 року Президентами Б. Клінтоном та Л. Кучмою «Хартія українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва»[26]. США визнали, що існування суверенної незалежної Української держави, її безпека мають велике політичне значення для США. А 1994 рік закінчився Будапештським самітом ОБСЄ 5-6 грудня, де Україна отримала гарантії національної безпеки від США, Великобританії, Франції, Китаю а також Росії,

Іншим важливим кроком в процесі розвитку і укріплення двосторонніх США-Україна став державний візит Президента США Б. Клінтона у травні 1995 р. в Україну. Його результатом стало підписання спільної заяви, в якій зазначалася підтримка США демократичних та економічних, ринкових реформ в

Україні, її суверенітету та територіальної цілісності, процесу її інтеграції до європейського та світового співтовариства.

Увага до України президентської адміністрації Білла Клінтона оформилась також створенням у вересні 1996 р. Україною та США міждержавної комісії на чолі Л. Кучмою та Альбертом Гором. Комісія була сформована з чотирьох комітетів, які займалися питаннями зовнішньої політики і безпеки, інвестицій, торгівлі та економічного співробітництва. У спільній заяві за підсумками першого засідання Українсько-американської міждержавної комісії (УАМК) у травні 1997 року США визнали Україну як важливу європейську державу та підтвердили надані їй раніше гарантії безпеки. Проте, як зазначають науковці: «з часом бачення геостратегічної важливості місця України на Заході, та особливо у США, почало змінюватися. У американської сторони на зміну самодостатньому сприйняттю потенційного впливу, який Україна могла б справляти на забезпечення безпеки в регіоні, прийшло усвідомлення того, що без внутрішнього зміцнення держави її потенціал не можна буде використати» [16].

У 1994-1996 рр. США розглядали Україну як досить вигідного і в майбутньому перспективного партнера, що перебуває тимчасовій кризі, але в подальшому США прагнули якнайскоріше вийти із режиму і стадії надання матеріальної допомоги Україні. Вони прагнули перейти з цієї стадії до стадії, в якій економічні відносини між двома державами відбувалися б за рахунок інтересу приватного американського капіталу. Але Україна ж на цей час показувала нездатність створити і забезпечити придатний для іноземних інвесторів інвестиційний клімат. Політична нестабільність, зміни урядів, хаотична економічна політика, корупція, гучні політичні скандали з участю високопосадовців повністю знецінили ту атмосферу у відносинах, яка була присутня з часу підписання Трьохстороннього договору у 1994 році. Таким чином, не підкріпивши свої гучні обіцянки їх успішною реалізацією, Україна вичерпала той кредит довіри, який був пов'язаний з ними. До того ж, на Заході все частіше помічалися авторитарні тенденції в режимі правління Президента

України Л. Кучми, коли раніше з його особою пов'язувалися надії на швидкі реформи в Україні та її демократизацію.

Причиною і приводом для цього були численні порушення виборчих і законодавчих норм під час президентських виборів в Україні 1999 року. До того ж, референдум про зміну української Конституції проведений в Україні весною 2000 року показував і засвідчував еволюцію президентсько-парламентської форми державного правління сторону домінування її президентської частини. Також, після т.зв. «касетного скандалу», зовнішньополітичний курс України поступово почав змінюватися в сторону домінування російського вектору.

РОЗДІЛ III. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНА – США ТА СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН

3.1. Від «Хартії про стратегічне партнерство між США і Україною» Джорджа Буша-молодшого до політики «перезавантаження» президента Барака Обами (2001-16 рр).

У січні 2001 р. Джордж Буш-молодший (роки президенства – 2001-2009) прийняв президентські повноваження і став 43-м президентом США. У цей час значно погіршилися відносини США з українською владою. Цьому поспряв т.зв. «касетний скандал» в Україні, «справа Гонгадзе» та «Кольчужний скандал». В останні роки правління президента Л. Кучми зростали авторитарні тенденції його влади, мали місце грубі порушення її демократичних засад. Наслідком такої трансформації політичного режиму в Україні в сторону авторитаризму, було те, що Білий дім заморозив пакет фінансової допомоги українському урядові. Характерним стало і те, що по часу ця подія співпала із масовими акціями протесту української опозиції проти влади (акція «Україна без Кучми»).

Можна допустити, що таке рішення адміністрації Дж. Буша-молодшого було спричинене його зневірою щодо здатності Л. Кучми здійснювати політичні та економічні реформи в Україні. Однак, з початку 2003 р. можна було спостерігати певне потепління у відносинах Україна-США. Адміністрація вдруге обраного президента Дж. Буша-молодшого позитивно поставилася до Помаранчевої революції 2004 в Україні і щиро її вітала. Зокрема у січні 2005 р., коли Джордж Буш-молодший у другій своїй інавгураційній промові зазначав про поширення демократії в світі як один із головних пріоритетів зовнішньої політики його адміністрації, то можна припустити, що це в першу чергу було спричинено подіями Помаранчевої революції в Україні [7].

Білий дім надав команді нового президента України В. Ющенку політичну підтримку як в межах сфери двосторонніх відносин Україна – США так і на міжнародній арені.

У квітні 2005 р. новообраний президент України Віктор Ющенко, здійснив офіційний візит у США. Окрім переговорів з президентом Дж. Бушем-молодшим та іншими посадовими особами Білого дому. Також він виступив перед двома палатами Конгресу (зазначимо що така можливість надається іноземним політикам лише у виключних випадках [7]).

Візити В. Ющенка у США продовжувалися і впродовж наступних років. Президент України відвідував США з офіційними або робочими візитами. З цього часу відносини Україна-США були на високому піднесенні. Так, в 2006 р. США скасували для України відому поправку «Джексона-Веніка» до «Закону про торгівлю США (1974) ». Скасування поправки сприяло збільшенню торговельних зв'язків між обома країнами [7].

Успішним підсумком ставлення адміністрації президента Дж.Буша молодшого до України можемо вважати «Хартію про стратегічне партнерство між США і Україною» підписану 19 грудня 2008 року. В Хартії серед усього іншого, було визначено як національний інтерес США збереження суверенітету і територіальної цілісності України. Основа Хартії в основному базувалася на документі «Пріоритети українсько-американського співробітництва (Дорожня карта)», який був підписаний у ході візиту до України 1 квітня 2008 року президента США Дж. Буша. Білий дім також активно підтримував євроатлантичну інтеграцію України та її вступ у НАТО [27].

На початок 2009 року нова президентська адміністрація у США на чолі з новообраним президентом США Бараком Обамою (роки президенства – 2009-2016 рр.), була змушена проектувати і будувати свою геополітичну стратегію з врахуванням економічної кризи і американських війн у Іраку і Афганістані. В таких умовах адміністрація Б. Обама не бачила особливої рації у підтримці і надалі нездатної до якісних реформ України, враховуючи і ризики наростання конфронтації із РФ. Росія, розпочавши війну проти Грузії у серпні 2008 року, чітко окреслила т.зв. «червоні лінії», які за її заявами у ЗМІ, вона була готова підтримувати навіть шляхом застосування збройних сил. В силу цього основним питанням зовнішньополітичної орієнтації країн колишнього СРСР у 2009 р. стало

головним протиріччям у відносинах США-росія. В свою чергу, для Білого дому зменшення конфронтації у американо-російських відносинах означало б для Вашингтону збільшення можливості для вдалої реалізації інших перспективних пріоритетів у зовнішній політиці, які обрала для себе адміністрація Б. Обама [24].

В той же час питання можливого (гіпотетичного) вступу України до Північноатлантичного альянсу було основою протиріч у самому НАТО, як продемонстрував саміт 2008 року у Бухаресті: між США і країнами Західної Європи - Німеччиною та Францією в першу чергу. Отже, у випадку зняття із порядку денного питання шляху України до НАТО, це давало можливість подолання негативного для Росії спадку у позитивних відносинах Україна-НАТО періоду президенства Джорджа Буша-молодшого. Логіка посадовців Білого дому була в тому, що політика підтримки євроатлантичної інтеграції України була позбавлена будь-якої раціональності і сенсу із точки зору національних і безпекових інтересів США. Адже, згідно з цієї логіки, політика підтримки США євроатлантичної інтеграції України створювала проблеми на кшталт конфронтаційних відносин із РФ. При цьому враховувалося і те, що така підтримка не приносила будь-яких дивідендів, водночас втрачаючи при цьому потенційні плоди від віднолення активної співпраці із Росією. Більше того, в очах Білого дому Україна не виправдала тих надій, які покладала попередня республіканська адміністрація. Україна не стала ще однією історією успіху подібно до посткомуністичних держав Центрально-Східної Європи, зокрема пострадянських країн Балтії. Отож як наслідок, в таких реаліях радикальна ревізія політики США щодо України стала головним наслідком вищезазначених факторів. Адміністрація Білого дому вирішила знову повернутися до моделі побудови відносин із Україною через врахування сфери інтересів Росії. Таким чином, все це відбувалося в умовах побудови абсолютно і якісно нової моделі взаємовідносин відносин із Москвою, що пізніше ввійшло у політичну історію під назвою політики «перезавантаження» [12, с. 130-138].

Як бачимо в нашому аналізі, адміністрація Б. Обама запропонувала свою візію того чим має бути наповнений новий зміст міждержавних відносин США-Росія у 2009 році. В його основі була концепція, яка базувалася на тому, що США і Росія могли б активно співпрацювати разом для вирішення сукупності проблем світової політики. В першу чергу це стосувалося скорочення ядерних озброєнь та зміцнення режиму їх нерозповсюдження.

Росія у цей період проявляла певну стриманість, очікуючи від США постановки питання яке було для неї принципове – зовнішньополітичної орієнтації України. Кремль послав сигнали про те, що їх цікавить у процесі «перезавантаження» і в першу чергу – вирішення проблеми зовнішньополітичної орієнтації пострадянських держав (за винятком країн Балтії) як сферу інтересів Росії на пострадянському просторі. Це стало головним викликом для адміністрації Б. Обама. Тому Б. Обама опинився перед складним завданням: узгодити і реально вирішити протилежні позиції – із одного боку хоча б по мінімуму задовольнити прагнення та вимоги Москви щодо врахування питання зовнішньополітичної орієнтації України, а із іншої сторони дотримуватися «Хартії про стратегічне партнерство між США і Україною від 19 грудня 2008 року» [12, с. 130-138].

Вирішення цієї складної ситуації було знайдено у липні 2009 року під час саміту Обама-Медведев у Москві, а також під час візиту Віце-Президента США Джозефа Байдена. Тоді Джозеф Байден заявив, що «США готові і надалі підтримувати політику Євроатлантичної інтеграції України, якщо це залишатиметься вибором офіційного Києва». Головним же чинником, на якому базувалася ця готовність Вашингтону була демократичність виборів у президентській кампанії, яка мали відбутися у січні 2010 року в Україні. Таким чином, у цьому була вся суть компромісу США і Росії щодо питання навколо зовнішньополітичної орієнтації України. Тобто, було вирішено почекати президентських виборів 2010 року, перемогу на яких на яких більшість політологів прогнозували В. Януковичу, який, як відомо, завжди був проросійсько налаштований. Так і сталося – адміністрація новообраного

президента В. Януковича законодавчо закріпила позаблоковий статус України, що означало відмову української держави від політики євроатлантичної інтеграції, приєднання до НАТО [24].

Проте, незважаючи на прийняття «Хартії про стратегічне партнерство» впродовж 2011–2013 років адміністрація Б. Обама не бачила в Україні геополітичної противаги домінуванню Росії на пострадянському просторі. Фактично нею було знято питання вступу України до НАТО, а основну увагу Держдепартамент акцентував на питаннях збереження співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями. На думку дослідників українсько-американських відносин, зокрема Г. Мернікова, «однією зі складових відомого «перезавантаження» відносин між Кремлем та Білим домом на той час була реалізація сценарію «Великої угоди», яка означала фактичну «відмову» США від України та Грузії на користь Росії, в обмін на багатопланову допомогу в Афганістані та Ірані. Україна розглядалася «партнерами по перезавантаженню» як своєрідна «розмінна монета» у вирішенні власних прагматичних завдань» [12, с.136]. Однак, незважаючи на встановлення такого консенсусу між США і Росією щодо у питання позаблокового статусу України, тобто її неприєднання до військового блоку НАТО, адміністрація Б. Обама підтримувала курс України на підписання «Угоди про Асоціацію і ЗВТ із ЄС». Лише події 2013-2014 рр. привели до краху досягнутих порозумінь щодо України між США і Росією [24]. Таким чином, внаслідок «перезавантаження» зовнішньої політики США Б. Обамою у Вашингтоні до початку розгортання Революції гідності, не було цікавості щодо справ в Україні. Навіть більше, Білий дім кулуарно почав дорікати ЄС у тому, що занадто активна політика їхня щодо України викликала нову кризу, маючи на увазі агресію РФ проти України, окупацію та анексію Криму. В свою чергу, на думку Москви, активна присутність на Майдані в ході Революції Гідності таких осіб як Вікторія Нуланд, а також перехоплені ними розмови у січні 2014 року, де американські представники обговорювали можливість утворення та складу уряду «національної єдності», що, на думку Москви, означало порушення саме адміністрацією США т.зв. «перезавантаження» Такі дії

США, по логіці Москви і розв'язало їм руки для анулювання як досягнути раніше угод з Вашингтоном та і зобов'язання поважати територіальну цілісність України А для США анексія Криму та спроба реалізації проекту Новоросія сприймалися як порушення Росією «перезавантаження» [3]..

Коли агресія Росії проти України стала очевидним фактом і брутальним порушення норм міжнародного права, адміністрація Б. Обама почала реалізовувати свою нову політику, яка стосувалася не тільки України. В нових реаліях Вашингтон, враховуючи власні національні інтереси зосередився на протидії як розростання масштабів конфлікту на Сході України, так і попередженні російської гібридної війни проти країн НАТО. Це виключало пряме військового залучення США у російсько-український конфлікт, але Україні було надано фінансову допомога а також певну кількість нелетальної військової допомоги та організації тренувань. Б. Обама не мав особливого бажання встрявати у конфлікт між Україною та Росією і на фоні російської агресії якимсь серйозно допомагати Україні. Починаючи з весни 2014 року Б. Обама намагався, можна образно сказати «всидіти на двох стільцях»: не йти на жорстке протистояння та конфронтацію з Росією, але не міг ігнорувати настрої та рішення Конгресу та американського суспільства щодо допомоги Україні. Але в тому, що стосувалося допомоги Україні, він вчиняв обережно і хитро. З грошей, які виділив Конгрес США на допомогу військово-технічну допомогу Україні, Б. Обама зробив так, що їхня основна частина була направлена на інструкторські місії [11].

Можна констатувати той факт, що у протистоянні з Росією, її агресією в Україні Б. Обама не показав себе як сильний лідер.

На думку військового експерта Дмитра Тимчука, народного депутата України у 2014-2019 рр, члена Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, керівника групи «Інформаційний опір», що: «якби Обама мав розуміння суті конфлікту у 2014 році, події на Донбасі могли би мати зовсім інший характер. Ймовірно, цих подій не було б взагалі. АТО б завершилось за адекватної підтримки США. Можна припустити, якби у 2014

році, одразу після окупації Криму, США ввели жорсткі санкції проти Росії (аж до нафтового ембарго) та переконали Євросоюз рухатися синхронно, війни на Донбасі взагалі б не було» [4]. Проте, з іншого боку, саме США, а не провідні європейські країни, були більш активними у тиску на Росію внаслідок анексії нею Криму, розпалюванні війни на Донбасі і в подальшій її агресії проти України [34].

Підсумовуючи зазначимо, що порівнюючи адміністрацію Б. Обама з адміністрацією Дж. Буша-молодшого, то побачимо, що остання активно сприяла євроатлантичному курсу України під час часів президентства В. Ющенка. Виходячи із уроків політики адміністрації Джорджа Буша-молодшого щодо України у 2005-2008 роках і в процесі реалізації своєї політики, адміністрація Барака Обама проявляла більшу обережність. Внаслідок т.зв. політики «перезавантаження», самій політичній ситуації в Україні, проросійському курсу В. Януковича не розглядала Україну як геополітичну противагу домінуванню Росії на пострадянському просторі.

3.2. Відносини Україна – США в період президенства Дональда Трампа та Джозефа Байдена.

Дональд Трамп, 45-й президент США (роки президенства – 2017-2021) заступив на посаду у січні 2017. На початку його президенства в українському суспільстві, політикумі та експертному середовищі розгорнулися дискусії чого чекати від нового президента США щодо політики по відношенню до України. У тодішніх ЗМІ періодично повідомлялося про його проросійські погляди, незважаючи на те, що в ході виборчої кампанії, він, як відомо, заявив і про те, що якби він був президентом США, то не дав би В. Путіну анексувати Крим.

Як показало президентство Дональда Трампа його позиція щодо України була напруженою. Пояснити це можна тим, що під час його президентської кампанії тодішня українська влада неофіційно підтримувала його конкурентку Гіллари Клінтон. До цього ж можна долучити і розголос про «чорну бухгалтерію» Партії регіонів у 2016 році. У ній фігурувало прізвище керівника виборчого штабу Д. Трампа – політтехнолога Пола Манафорта. Це призвело до відставки

останнього через звинувачення в отриманні нелегальних доходів з України також у зв'язках із Росією. Отож на початок каденції Д. Трампа ситуація у американо-українських відносинах Україна була неоднозначною [11].

Також серйозним викликом для України були стали наміри Дональда Трампа покращити та нормалізувати відносини з Росією. Проте, зближення з Росією було несприятливим і для самого Д.Трампа, оскільки він був ще раніше об'єктом для критики в частині американського політикума та ЗМІ через свою прихильність до Росії. Тому через це він, вочевидь і під тиском Конгресу й державного департаменту, принаймні публічно, зайняв помірковану позицію та став активніше виступати на підтримку України. Як наслідок, показує наш подальший аналіз вже впродовж першого року президентства адміністрація Д. Трампа ініціювала та реалізувала низку вагомих подій у двосторонніх відносинах Україна - США. Натомість обачної політики Б. Обама щодо російської експансії в Україні, адміністрація Д.Трампа посилила свою позицію щодо стримування й протидії російській агресії в Україні. У цьому контексті можна вважати справжнім проривом назначення спеціального представника держдепартаменту США з питань України Курта Волкера літом 2017 р. і більше того - революційне тоді рішення про надання Україні летальної зброї, яке за адміністрації Б. Обама було заблоковано [17].

Разом з тим, як і впродовж попередніх років, Вашингтон уникав прямої конфронтації з Росією. Тому було обрано ставку на санкції як головний інструмент протидії російській агресії в Україні. В цьому необхідно також відзначити і належні зусилля Конгресу. Він послідовно ухвалював проекти законів, що запроваджували антиросійські санкції. Показовою і важливою подією в цьому аспекті стала розробка і подальша публікація т.зв. «Кремлівського звіту» – доповіді Міністерства фінансів США. Зокрема, до неї ввійшли нові потенційні об'єкти щодо можливих санкцій проти тих росіян, які мають тісні контакти з путіним і вже незабаром частина тих людей, прізвища яких було опубліковано у звіті, потрапили під санкції США [23].

В цілому, як ми вже раніше зазначали, стратегічне партнерство та двосторонні відносини Україна – США, продовжували розвиватися в межах було сформовано в межах Хартії про стратегічне партнерство.

Адміністрація Д. Трампа продовжила політику президента Б. Обама щодо невизнання російської окупації та анексії Криму та засудження військової агресії в Донецькій та Луганській областях України. Хоча, як відомо, під час своєї президентської виборчої кампанії Д. Трамп проголошував про перезапуск політичного діалогу з Росією. Проте, як відзначають політичні експерти «поле для маневру в нього виявилось завузким через публічні підозри адміністрації 45-го Президента в змові з Росією. Будь-які поступки в бік Москви та тиск на Київ були вибухонебезпечними. Тож Вашингтон уже невдовзі перейшов до активніших дій із питання надання допомоги Україні в боротьбі проти російської агресії, зокрема через стратегічний погляд на Україну як на важливий геополітичний об'єкт у європейській системі безпеки, яку було сформовано ще в 90-х роках минуло-го століття. Україна має серйозну двопартійну підтримку в Конгресі США, що підштовхнуло адміністрацію Дональда Трампа до рішучіших дій» [2].

Свідченням цього можна вважати призначення у 2017 році спеціального представника з питань України в адміністрації Д. Трампа Курта Волкера. Воно продемонструвало, що США мають на меті відігравати більшу роль у врегулюванні російської агресії, ніж за президентства Б. Обама. Місією Курта Волкера стало ведення переговорів щодо врегулювання конфлікту між Україною та Росією. Так, Курт Волкер заявляв про необхідність дотримання Мінських угод і запропонував розгортання миротворчої місії на Донбасі. Хоча його ініціатива так і не була втілена в практику, активна діяльність Курта Волкера сприяла підтримуванню українського питання серед актуальних проблем як у США, так і загалом у світі. Він відкрито наголошував те, що на Донбасі йде війна, а не заморожений конфлікт, закликав надання Україні летальної зброї і військово-технічної допомоги та посилення санкцій проти Росії. Отож, стверджувати, що саме

завдяки К. Волкеру офіційна позиція адміністрації Д. Трампа щодо російської агресії проти України була стійкою та незмінною [21].

Одним із промовистих дій з підтримки з боку США України було рішення про надання їй летальної зброї, зокрема знаменитих протитанкових комплексів «Javelin», перша частина яких прибула в травні 2018 року. Хоча «Javelin» тоді суттєво не змінили перебіг бойових дій, це рішення доказало стратегічне партнерство США з Україною як реальність, також метою надання «джавелінів» було спричинити стримувальний ефект на агресора. Як зазначав у січні 2019 року президент України Петро Порошенко: «що сталося після того, як ми отримали «джавеліни»? Усе дуже просто – росіяни, російські танкісти відмовлялися сідати в танки і виїжджати на лінію зіткнення. І, за статистикою, ми більше не маємо танкових обстрілів» [15]. У рамках стратегічного партнерства Україна - США та двосторонніх відносин, таке співробітництво було важливим й тому, що в цій ситуації вигравала як Україна так США - перша сторона озброєння закуповує, а друга одержує прибуток для свого ВПК. У цьому контексті нагадаємо, що у перші тижні повномасштабної агресії Росії в Україну у лютому 2022 р. комплекси «Javelin» відіграли одну із вирішальних ролей у стримуванні російської агресії.

Як вже зазначалося вище, одним із засобів підтримання територіальної цілісності України зі сторони США було запровадження антиросійських санкцій. Обрання такої стратегії тиску на державу-агресора, на думку науковців можна пояснити тим, що: «Сполучені Штати уникають прямої конфронтації з Росією, побоюючись нової холодної війни. Саме тому у Вашингтоні вважають, що можливості Штатів у протидії російській агресії обмежено» [23]. Так само в Києві тоді вважали, що альтернативи мирному політико-дипломатичному залагодженню конфлікту на Донбасі не існує. Тому в Україні неодноразово старалися активно залучити США до переговорів процесу із даного питання. В той час як Франція та Німеччина, переслідуючи свої економічні цілі та інтереси, найчастіше посідали нейтральну позицію щодо сторін конфлікту. В свою чергу, США могли б бути важливим

захисником інтересів України в міжнародному форматі. Тому впродовж всього періоду гібридної війни Росії проти України, офіційний Київ намагався залучити американську сторону до врегулювання конфлікту на Донбасі. Свідченням цього слугують неодноразові публічні заяви президента України В. Зеленського, в яких він запрошував Вашингтон ширше долучатися до т.зв. «Нормандського формату». Проте тоді таку пропозицію (зокрема Франція), не підтримали інші учасники переговорного процесу [2].

На відміну від деяких європейських держав, риторика яких була в основному зосереджена проблемі військових дій на Донбасі, США тримали у полі зору й питання незаконної окупації та анексії Криму. 25 липня 2018 року держдепартамент США виголосив текст Кримської декларації, в основі якої була закладена довгострокова перспективу невизнання незаконної окупації та анексії Криму. «Разом із союзниками, партнерами та міжнародною спільнотою Сполучені Штати відкидають спробу Росії анексувати Крим і зобов'язуються зберігати цю політику до відновлення територіальної цілісності України» [34].

У тексті Кримської декларації було посилення на важливий, але водночас маловідомий широкому колу документ – декларацію Веллеса 1940 року. Вона засуджувала та не визнавала радянської окупації трьох балтійських держав – Естонії, Латвії та Литви у 1940р. [34]. Ця декларація заклала непохитність принципів американської зовнішньої політики щодо невизнання незаконної окупації цих країн впродовж до відновлення їхньої незалежності. Таким чином, прийняття Кримської декларації показало, що США не тільки різко осудило агресію Росії проти України, але й зобов'язалися дотримуватися політики невизнання російської окупації.

Важливою також була протидія адміністрації Д.Трампа російському газовому проєкту «Північний потік-2». В даному випадку тут спостерігаємо збіг американо-українських інтересів. У Білому домі розуміли, що проєкт «Північний потік-2» приведе до збільшення залежності економік ЄС від російських енергоносіїв та обов'язково приведе до зростання політичної вагомості Росії в Європі, що водночас послабить там американські позиції. Окрім

політичного чинника для США був і економічний – США були основним постачальником скрапленого природного газу в Європі, що забезпечувало для них суттєві надходження у свою економіку та забезпечувало робочі місця для американців. А для України протидія «Північному потоку-2» була важливою перш за все тому його побудова значно б посилила її вразливість перед можливим прямим вторгненням Росії на її територію. А з економічної сторони, критично важливою для України було збереження її газотранспортної системи і відповідно надходжень за транспортування газу. Таким чином, співпраця Україна - США щодо протидії «Північному потоку-2» відповідала стратегічним інтересам як США, так і України. Під час укладення нового договору про транзит газу з Росією введені американські санкції проти «Північного потоку-2», стали важливим аргументом на користь України. [2].

Разом з тим позитивом у відносинах Україна-США часів каденції Д.Трампа, який ми проаналізували вище, необхідно зазначити і проблемні сторони україно-американських відносин в період президенства Дональда Трампа та В.Зеленського. Все ж таки однією з найбільших проблем було упереджене ставлення Д. Трампа до України. Так, за словами Курта Волкера, Трамп на відріз відказувався від зустрічі з новообраним Президентом України В. Зеленським: «Трамп продемонстрував, що в нього є дуже глибоко вкорінене негативне сприйняття України, засноване на даних про українську корупцію в минулому... Ми говорили йому: це змінилося, цей хлопець – інший. Але президент мав дуже глибокий негатив. Ми все одно переконували, щоби він запросив Зеленського на зустріч» [21].

Такому ставленні Д.Трампа до України, посприяв і скандал, пов'язаний з можливим імпічментом Дональда Трампа. І у 2019 р в центрі цього скандалу опинилася саме Україна. У той час, коли новообраний президент України В. Зеленський конструював плани як залучити США щодо розв'язання конфлікту на Донбасі, то для Д.Трампа Україна стала як джерело компромату проти свого основного конкурента на виборах – Джо Байдена. Як показують оприлюднені осінню 2019 р розмови двох президентів, можливість відкриття розслідування

проти Гантера Байдена, сина головного опонента Д. Трампа, було основною темою, що цікавило Д.Трампа в Україні, його бажання підштовхнути Київ до компрометування Д. Байдена. При цьому він намагався використати американську до допомогу Україні як інструмент тиску на українську владу [9].

Однак скандал не підірвав стратегічно важливих засад стратегічного партнерства між Україна-США, свідченням чого стало призначення в травні 2020-го нового Посла США в Україні – генерала-лейтенанта у відставці Кіта Дейтона, адже до цього американську дипломатію в Україні майже рік очолювали тимчасові повірені в справах. Таким чином, таке призначення було важливим кроком до стабілізації двосторонніх відносин. Водночас призначення військового послом в Україні засвідчило про те, що США й далі сприймали Україну як фактор безпеки в Центрально-Східному регіоні Європи.

Підсумовуючи відносини Україна-США констатуємо, що при неоднозначному ставленні президента США Дональда Трампа до України їй вдалося зберегти підтримку США щодо її територіальної цілісності та незалежності. Попри скандал 2019 р. стратегічне партнерство Україна - США залишилося незмінне, а у визначенні позитивних сторін щодо української політики США впродовж всієї каденції президентства Д. Трампа значну роль відігравав Конгрес .

Наш аналіз президенства Джозефа Байдена (46 президент США, 20. січня 2021; 47-й віце-президент: 20 січня 2009—20 січня 2017) ми розпочнемо з того, що в історії взаємовідносин Україна - США жоден президент чи віце-президент під час його перебування на посаді не взаємодіяв з Україною так глибоко і активно, як 46-ий президент. Також заслуговує уваги і те , що під час його 36-річної сенатської кар'єри Дж.Байден був завжди великим другом України. Ще будучи віце-президентом в адміністрації Б.Обами, він їздив до України шість разів,на противагу президенту Д. Трампу чи віце-президенту Майку Пенсу, які жодного разу не були в Україні. і часто спілкувався з вищим керівництвом України. Як віце-президент Дж. Байден активно спілкувався по телефону з президентом України Петром Порошенком щодо вирішення нагальних проблема

українського суспільно-політичного та економічного життя. Так, Д. Байден контролював допомогу США Україні в її боротьбі під час початку російської агресії. Він докладав значних зусиль на відправку американських військових інструкторів для підготовки українських військових для збільшення підтримки безпеки та розвідки. Також Дж. Байден підтримував і виступав за надання комплексів «Javelin» та іншої летальної зброї на початку російської агресії у 2014, але президент Б. Обама, як ми вже вище зазначали, був стриманий у цьому питанні [11]..

Будучи віце-президентом, Дж. Байден відігравав основну роль у санкційній політиці США щодо Росії за незаконну анексію Криму та розпалювання війни на Донбасі. Він наполегливо заохочував і вимагав від європейських країн запровадження санкцій проти Росії та їх дотримання. Будучи віце-президентом і керівником адміністрації Б. Обами, Дж. Байден у 2014 році, після Революції Гідності та вторгнення Росії, доклад великі зусилля для надання фінансової допомоги Україні. Ще під час своєї передвиборчої президентської кампанії Дж. Байден пообіцяв проводити зовнішню політику, яка мала базуватися на таких цінностях як міжнародна співпраця, верховенство права, демократія, права людини. Щодо України, то необхідно зазначити, що в рамках зовнішньополітичної стратегії Джо Байдена, Україна не бачилося як один із головних зовнішніх пріоритетів США, але існує ряд напрямків, де присутність України в порядку денному США є безсумнівним. В першу чергу йдеться про зміцнення відносин американців із союзниками та партнерами, посилення і консолідацію демократичних держав на чолі із США у боротьбі з авторитаризмом (даному контексті з росією) [22]. Основним інтересом США є забезпечення миру та стабільності в Європі тому проблема російсько-української війни стала надзвичайною загрозою для неї. А перемога України у боротьбі з агресією Росії є національним інтересом США мінімум з трьох причин, як зазначають експерти: «війна Росії проти Заходу, а не тільки України; майбутнє міжнародного порядку, заснованого на правилах, залежить від виходу військ Росії з України; США мають моральну прихильність як до боротьби України за

незалежність, так і демократії загалом» [22]. Відомим у світі стало його висловлювання, де Джо Байден назвав президента Росії В. Путіна «вбивцею» і зазначив, що «має намір протистояти Росії з кількох питань, включаючи: її роль в Україні, Сирії та Афганістані; кіберпорушення урядових установ США SolarWinds наприкінці 2020 року спроба втручання у вибори в США; і вбивства політичних опонентів уряду Путіна»[22]. Тому, розпочати відновлення трансатлантичних відносин стало одним із перших завдань Дж. Байдена але його перші спроби зміцнити альянс мали певні труднощі від явної розбіжності в геополітичних амбіціях, в першу чергу, коли йшлося про стратегію загального підходу до Китаю. Але повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало каталізатором процесу консенсусу та єдності в НАТО, яких, на думку політичних аналітиків, не було з часу закінчення «холодної війни» «війна Росії проти Заходу, а не тільки України; майбутнє міжнародного порядку, заснованого на правилах, залежить від виходу військ Росії з України; США мають моральну прихильність як до боротьби України за незалежність, так і демократії загалом». «війна Росії проти Заходу, а не тільки України; майбутнє міжнародного порядку, заснованого на правилах, залежить від виходу військ Росії з України; США мають моральну прихильність як до боротьби України за незалежність, так і демократії загалом». «...війна Росії проти Заходу, а не тільки України; майбутнє міжнародного порядку, заснованого на правилах, залежить від виходу військ Росії з України; США мають моральну прихильність як до боротьби України за незалежність, так і демократії загалом» [11].

Напередодні повномасштабного вторгнення Росії в Україні Дж. Байден неодноразово виступав щодо цього, заявляючи про підтримку України. Так, 19 лютого Дж. Байден виступив заявою щодо можливої повномасштабної агресії. Виділимо основні фрагменти його промови щодо України: «Путін прийняв рішення про вторгнення в Україну, війна почнеться в найближчі тижні, серед першочергових цілей - Київ; Росія не буде застосовувати ядерну зброю проти України та союзників (але це не точно); Росія поширює дезінформацію про причетність України до обстрілів на Донбасі; Л/ДНР всіляко намагається

спровокувати Україну; американських військових в Україну не відправлять, хоч би що не сталося; США допоможуть Україні грошима та озброєнням; санкції проти Росії узгоджені та схвалені союзниками. Захід сповнений рішучості накласти серйозні санкції, якщо Росія буде продовжувати нагнітати. Але ще не пізно вирішити питання за столом переговорів «війна Росії проти Заходу, а не тільки України; майбутнє міжнародного порядку, заснованого на правилах, залежить від виходу військ Росії з України; США мають моральну прихильність як до боротьби України за незалежність, так і демократії загалом» [1]. 24 лютого Блінкен і Лавров домовилися про зустріч в Європі, якщо Росія не вирішить вчинити напад» - наголосив Джо Байден [1]

Вже пізніше, в ході повномасштабної російсько-української війни, у «Стратегії національної безпеки США» (СНБ-2022), проголошеної у 2022 р., вказується, що США разом із союзниками в Європі – ЄС та НАТО будуть зміцнювати оборону на східному фланзі північноатлантичного альянсу, стримуватимуть стратегічні галузі економіки Росії: «Ми знову зосереджуємося на зміцненні нашої колективної стійкості проти спільної загрози з боку Росії, в тому числі асиметричних загроз», зазначається у документі [35]

У СНБ-2022 значне місце приділено Україні на фоні агресивних військових дій росії та наголошено на діях США не тільки у підтримці України, а й об'єднанні світової спільноти проти загроз, яку уособлює та втілює Росія: «Ми ведемо єдину, принципову та рішучу відповідь на вторгнення Росії, і ми це зробили згуртували світ на підтримку українського народу, який мужньо захищає свою країну. Ми будемо продовжувати підтримувати народ України, коли він дає відсіч російській агресії. І ми згуртуємо світ, щоб притягнути Росію до відповідальності за звірства, які вона вчинила щодо України.», йдеться у документі [35].

І це були не тільки декларації. Ще раніше вони були підкріплені безпрецедентною військовою допомогою Україні з боку США [29].

Символічним та історичним для України можна вважати візит президента США у Київ 20 лютого 2023 р. Як ми вже вище зазначали, до цього Джозеф

Байден вже шість разів був в Україні, але саме як президент США він приїхав до Києва вперше. Це був також перший візит президента США в Україну впродовж 15 останніх років, адже американський президент востаннє (а це був Джордж Буш мол.) відвідав нашу країну ще в 2008 році. Візит носив також і символічний характер, адже по даті він збігся з подіями 20 лютого 2014 року – дня розстрілів на Майдані, коли дев'ять років тому відбувся перелом в революції Гідності і коли через день режим В. Януковича був повалений. Оцінюючи візит Джо Байдена в Україну, виконавчий директор Інституту світової політики Євген Магда зазначає, що: «за допомогою Байдена Україна опинилася в центрі великої історичної геополітичної гри. Байден довів свою роботу над помилками, які були допущені США в 2014 році і продемонстрував, що Сполучені Штати на підтримці України» [20].

У лютому 2023 р., Дж. Байден у щорічному зверненні до Конгресу з у своїй промові «Про стан справ у країні зазначив, що: «широкомасштабне вторгнення Росії в Україну стало випробуванням епохи, випробуванням для Америки, випробуванням для світу» [22]. В цілому, у підготовленому дослідницьким інститутом Фонд захисту демократій (м. Вашингтон, США) звіті щодо аналізу зовнішньої політики Дж. Байдена, акцентується на тому, що хоча адміністрація Д. Байдена іноді зволікала з наданням військової підтримки Україні, але, заслуговує похвали і на поваги за те, що вона організувала та очолила сильну трансатлантичну підтримку України. Вашингтонська адміністрація розсекретила і оприлюднила безпрецедентний обсяг розвідданих для переконання європейських союзників діяти на підтримку України (в першу чергу Францію та Німеччину). Важливо також і те, що Білий Дім виконав свої зобов'язання не робити і вирішувати «нічого щодо України без України». Відзначається також, що адміністрація Д. Байдена створила разом із союзниками могутній канал військової допомоги Україні та водночас зміцнила позицію американських військ у Європі. У зазначеному звіті говориться і про санкційну політику США та їх союзників щодо Росії [22]. Щодо масштабів допомоги, то зазначимо, що існуючий механізм «стримування та

противаг» як наріжний камінь демократії у системі державної влади в США (між Конгресом та президентом) вносить певні корективи у реалізації широкої та масштабної проукраїнської політики адміністрацією Д. Байдена. Адже президент є демократом, а більшість у Конгресі – республіканці. Незважаючи на це, президент США Дж. Байден заявляє і запевняє світову спільноту та Україну, що США продовжить надавати необхідну допомогу і підтримку Україні.

Підсумовуючи зазначимо, що діяльність президента США Джо Байдена стала надзвичайно важливою як для українсько-американських відносин так і європейсько-американських відносин в цілому. Правда, до повномасштабного російського вторгнення в Україну США американській стороні у відносинах з Україною, Росією та ЄС був притаманний певний компроміс, наочним прикладом чого можна назвати ситуацію із газопроводом «Північний потік-2», який з одного боку становив небезпеку для енергетичної безпеки ЄС та України, але був вигідним для Росії та Німеччини. Проте, загроза виходу США з НАТО та розриву з Європою, якою лякав Д. Трамп більше не буде загрожувати трансатлантичними відносинами. Важливим фактором стало підтримання діалогу на найвищому рівні між Україною та США до повномасштабного вторгнення Росії та подальшою безпрецедентною військовою та фінансовою допомогою Сполучених штатів у протистоянні України Росії.

ВИСНОВКИ

Важливе місце у зовнішній політиці нашої держави займають США. Особливо важливим це стало в умовах російської агресії в Україні.

Спільними зусиллями дипломатії впродовж незалежності України американо-українські стосунки були виведені на рівень стратегічного партнерства.

Стратегічне партнерство – загальна назва форм координації, діяльності та співробітництва держав для досягнення економічних, військово-стратегічних, політичних цілей і з метою отримання взаємних вигод. На даний час поняття «стратегічне партнерство» як характеристика двосторонніх відносин означає їх особливу, вищу якість в порівнянні зі звичайними традиційними відносинами держав.

Історія розбудови дружніх і стабільних стосунків між США та Україною має досить тривалу історію. Вона охоплює і період, коли Україна ще не була незалежною.

Проаналізувавши ставлення США до України в історичній ретроспективі, можемо зробити ряд висновків.

Президенти США та їхні адміністрації, не залишалися байдужими до її історії, хоча до початку Першої світової війни поняття «українське питання» і «Україна» були для них фактично невідомим. Адміністрація президента Вудро Вільсона не здійснювала окремого курсу щодо українського питання, розглядаючи його щонайбільше, як складову своєї політики щодо росії.

З розвитком подій у передвоєнній Європі, зокрема приходу Гітлера до влади в Німеччині, на початку президентства Франкліна Делано Рузвельта, у США починає зростати інтерес до українських проблем у зв'язку з планами А. Гітлера щодо України.

Після завершенням Другої світової війни, на початку президенства Гаррі Трумена «українське питання» знову стає актуальним для США у зв'язку з ідеєю утворення ООН, де Україна, не будучи незалежною, стала однією з країн засновниць.

Зміна відношень США щодо поневолених націй в СРСР, що почалася в період президенства Д. Ейзенхауера, дала все ж таки свої позитивні результати. Закон США «Тиждень поневолених націй», прийнятий за часів президента Дуайта Ейзенхауера, можна вважати першим офіційним документом про визнання американськими президентами права України на незалежність.

Адміністрація президента Рональда Рейгана підняла і поставила національне питання в Радянському Союзі у центр свого курсу щодо нього. Головний вплив на поступовий розпад СРСР США в цей період здійснювали політико-ідеологічними методами, водночас вважаючи неможливість мирного розпаду «радянської імперії».

В часи горбачовської перебудови в СРСР починають активно наростати національно-визвольні рухи в радянських республіках, в першу чергу в республіках Балтії, в Україні, республіках Закавказзя. Проте загальна динамічність національно-визвольних рухів у СРСР адміністрацією Д. Буша була недооцінена. Д. Буш та його адміністрація розглядали тоді Україну й як головну опору для керівництва СРСР його зберегти. Наочним прикладом цього був візит до Києва президента США Д. Буша в серпні 1991 року. Він виступив на підтримку федерації у СРСР у тодішній Верховній Раді України і порівняв федеральний устрій у США і СРСР.

Лише після серпневого путчу 1991р у Москві ставлення адміністрації Д. Буша і в цілому американського політикуму до незалежності кардинально України змінилося. Це стало переломним моментом у зрушенні у офіційної політики США щодо України в контексті визнання її незалежності .

Перші роки української незалежності стали характерні своїми складнощами у розвитку двосторонніх відносин між США та Україною через наявність в Україні ядерної зброї. Головним завданням для США в цей час стала проблема набуття Україною без'ядерного статусу, її відмова від ядерної зброї.

Наступник Дж. Буша, Білл Клінтон продовжував курс свого попередника щодо ядерного роззброєння України, але його адміністрація з більшим розумінням поставилися до проблем України. Зі своєї сторони Україна взяла на

себе обов'язки ліквідувати всю ядерну зброю, яка була розташована на її території.

В роки президенства Джорджа Буш-молодшого (2001-2009) відносини Україна-США значним чином були ускладнені через зростання в останні правління президента Л. Кучми авторитарних тенденцій його влади, коли мали місце грубі порушення її демократичних засад (т.зв. «касетний скандал» в Україні, «справа Гонгадзе» та «Кольчужний скандал»).

Відносини Україна – США покращилися в період президенства В. Ющенка. Адміністрація вдруге обраного президента Дж. Буша-молодшого щиро вітала Помаранчеву революцію 2004 в Україні.

Білий дім надав команді нового президента України В. Ющенку політичну підтримку як в межах сфери двосторонніх відносин Україна – США так і на міжнародній арені. Успішним підсумком ставлення адміністрації президента Дж. Буша молодшого до України можна вважати «Хартію про стратегічне партнерство між США і Україною» підписану 19 грудня 2008 року.

Незважаючи на прийняття «Хартії про стратегічне партнерство» впродовж років адміністрація Б. Обама не бачила в Україні адміністрація Білого дому вирішила знову повернутися до моделі побудови відносин із Україною через врахування сфери інтересів Росії. Відбулося т.зв. «перезавантаження» відносин США між Україною і Росією. Лише подій 2013-2014 рр. привели до краху досягнутих порозумінь щодо України між США і Росією. Анексія Криму росією та спроба реалізації проекту Новоросія сприймалися США як порушення Росією «перезавантаження». В тому, що стосувалося допомоги Україні, з грошей, які виділив Конгрес США на допомогу військово-технічну допомогу Україні, Б. Обама зробив так, що їхня основна частина була направлена на військові інструкторські місії. Тому можна констатувати як висновок, що у протистоянні з Росією та її агресією в Україні, Б. Обама не показав себе як сильний лідер.

Дональд Трамп, 45-й президент США (роки президенства 2017-2021 рр.), попри викладені вище причини недовірливого ставлення до України, натомість обачної політики Б. Обама щодо російської експансії, посилив позиції США

щодо стримування й протидії російській агресії в Україні. Революційним тоді стало рішення адміністрації Д. Трампа про надання Україні летальної зброї, яке за адміністрації Б. Обама було заблоковано. При неоднозначному ставленні президента США Дональда Трампа до України, їй вдалося зберегти підтримку США щодо її територіальної цілісності та незалежності.

В історії взаємовідносин Україна - США жоден президент не взаємодіяв з Україною так глибоко і активно, як теперішній, 46-ий президент США Джозеф Байден. Ще будучи віце-президентом, Дж. Байден відігравав основну роль у санкційній політиці США щодо Росії за незаконну анексію Криму та розпалювання війни на Донбасі.

В ході повномасштабної війни російсько-української війни адміністрацією Д. Байдена було надано і надається безпрецедентну військову допомогу Україні з боку США. Окрім того, заслуговує похвали і на поваги те, що вона організувала та очолила сильну трансатлантичну підтримку України. Діяльність президента США Джо Байдена стала надзвичайно важливою як для українсько-американських відносин так і європейсько-американських відносин в цілому. Війна в Україні є важливою і для США, так і для всього світу, бо саме від кінцевого результату залежить, яким саме буде XXI століття – століттям розвитку чи постійних військових конфліктів. США завжди визнавали важливість Української держави, її виключне геополітичне розташування у Європі та світі. Тому США є важливим стратегічним партнером України, що зумовлено провідною роллю США у світовій економіці й політиці.

Перспектива подальших досліджень стратегічних відносин Україна-США полягає в тому, наскільки США будуть готові підтримувати Україну в боротьбі з росією щоби не можна дозволити їй одержати перемогу, їхню участь у проектах реконструкції та економічного розвитку нашої країни, підтримці євроінтеграційного процесу України, а також ризиків стосовно зміни курсу у геостратегії США стосовно України в контексті президентських виборів у США у 2024 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байден виступив щодо ситуації навколо України і Росії: Путін прийняв рішення про вторгнення. *Слово і діло. Аналітичний портал*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/19/novyna/polityka/bajden-vystupyv-shhodo-sytuacziyi-navkolo-ukrayiny-rosiyi-putin-pryjnyav-rishennya-pro-vtorhnennya>
2. Буряк Крістіна. Як Дональд Трамп змінив світову політику URL: <https://www.dw.com/uk/yak-donald-tramp-zminyv-svitovu-polityku/a55412586>
3. Голуб України. Яким було президентство Обама для українців та чого чекати від його наступника. URL: <http://nv.ua/ukr/publications/golub-miru-barak-obama-shcho-lishaje-pislja-sebe-44-j-prezident-ssha-ta-jak-zminitsja-mizhnarodna-politika-pislja-prihodu-trampa-456819.html>.
4. Городня Н. Політика США щодо України за президентства Дж. Г. У. БУША (1989-1993 РР.) . Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Історія. 2016. Вип. 3 (130). С. 24- URL:https://www.researchgate.net/publication/325249054_Politika_SSA_sodo_Ukraini_u_1989-1993
5. Городня Н. Принцип національного самовизначення у формуванні нового світового порядку після великої війни. *Історичні і політологічні дослідження*, № 1 (64), 2019. URL: <https://jhpr.donnu.edu.ua/article/view/6453>
6. Губарець В. В. На шляху до свободи: Україна і США у 1985–1991 рр. очима преси українців Північної Америки. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1537>
7. Дудко І. Д. Україна в системі стратегічних орієнтирів США: від ретроспективи до сучасної аналітики. *Міжнародні регіональні процеси та зовнішньополітичні пріоритети України. Монографія* /за заг.ред. професорів С. Шергіна, В. Космини, Л. Чекаленко. Київ: Дипломатична Академія України при МЗС України, 2017. С. 333-350.

8. Комарова Л. В. Становлення й розвиток стратегічного партнерства Україна-США у 90-ті рр. XX ст. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 3. с. 368-372. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lipd_2013_3_48
9. Кравченко Ольга. Політика США щодо України за адміністрації Дональда Трампа: проблемні питання та перспективи. *Політика дипломатична*. Випуск XXI, 02.12.2020. URL: d.gdip.com.ua/polityka-ssha-shchodo-ukrainy-za-administratsii-donalda-trampa-problemni-pytannia-ta-perspektyvy.html].
10. Липовецький Святослав. ОУН і Тайвань проти СРСР і червоного Китаю. URL: <https://tyzhden.ua/oun-i-tajvan-proty-srsr-i-chervonoho-kytaiu/>.
11. Лобода Д.О., І.Г. Паніна. Політика адміністрацій президентів Барака Обама та Джо Байдена щодо агресії РФ. проти України. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/vie>
12. Мерніков Г. «Перезавантаження» відносин США та РФ: наслідки для України. *Стратегічні пріоритети*. 2010 р. № 4 (17). С. 130-138.
13. Ніколаєнко К.О., Секунова Ю.В. Міжнародні зв'язки України зі Сполученими Штатами Америки. URL: [/http://www.sworld.education/conference/molodej-conference-sw/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/april-2016](http://www.sworld.education/conference/molodej-conference-sw/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/april-2016)
14. Оборонна допомога США Україні. Детально, що саме узгодив Конгрес. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/28853777.html>
15. Після появи «Джавелінів» бойовики на Донбасі більше не здійснюють танкових обстрілів по ЗСУ – Порошенко. Interfax Ukraine. 16 лютого 2019. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/559203.html>].
16. Політичні відносини між Україною та США. URL: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/diplomacy>.
17. Потіха А. Відносини України та США на сучасному етапі в оцінках політиків і експертів. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 3. С. 27. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr3.pdf>.

18. Ржеутська Лілія. Сигнал Байдена: що означає візит президента США в Україну? URL: <https://www.dw.com/uk/signal-bajdena-so-oznacaе-vizit-prezidenta-ssa-v-ukrainu/a-64767871>]
19. Рональд Рейган і Україна - спогади українських дипломатів і дисидентів. <https://www.radiosvoboda.org/a/916490.html>
20. Середюк Н. Стратегічне партнерство Україна - США. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. 1(46). С. 34-38.
21. Сидоренко С. Хто формує думку Трампа про Україну: закриті свідчення Курта Волкера у Конгресі США. *Європейська правда*. 6 листопада 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/11/6/7102698/>.
22. Тихоненко І. В Україні у зовнішньополітичній стратегії США за адміністрації Дж. Байдена: концептуальний вимір. *Політичне життя*. № 1. 2023 URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/13564>
23. Трамп підписав нові санкції проти РФ: яка реакція Порошенка: URL: <https://www.5.ua/polityka/tramp-pidpysav-sanktsii-proty-rf-151766.html>
24. Україна у зовнішній політиці адміністрації Барака Обами. URL: <https://micolabslsskov.wordpress.com/2015/11/06/%D1%83%> .
25. Українська державність у ХХ столітті: Історико-політологічний аналіз /кер. авт. кол.: О. Дергачов К.: Політична думка, 1996, 440 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/zmist.htm>
26. «Хартія українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_015#Text
27. «Хартія Україна – США про стратегічне партнерство». URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/u-s-ukraine-charter-strategic-partnership-uk/>
28. [Юджин М. Фішел](#). Московський фактор. Політика США щодо суверенної України та Кремля. Віват. Київ. 2023. 352 с.
29. Як США нарощували військову підтримку України з початку великої війни. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/06/infografika/bezpeka/yak-ssha-naroshhuvaly-vijskovu-pidtrymku-ukrayiny-pochatku-velykoyi-vijny>

30. Bush, George. Remarks at the Texas A&M University Commencement Ceremony in College Station May 12, 1989 / George Bush from: URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=17022>.
31. Dobriansky L.E. US Policy of unfinished liberation. Jersey City, 1966. P.4-21.
32. Laserson M. American Impact on Russia, Political and Ideological. New York, 1950. P.419. URL: <https://www.congress.gov/congressional-record/47th-congress/browse-by-date>).
33. Margolin, Arnold. From a Political Diary. Russia, the Ukraine, and America. 1905-1945. New York, 1946. P.41. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/abs/from-a-political-diary-russia-the-ukraine-and-america-19051945-by-arnold-d-margolin-new-york-columbia-university-press-1946-pp-viii-250-index-300/D5F82B447634CCD750723416060D7C91>).
34. U.S. Embassy in Ukraine (2018). Crimea Declaration [online]. Available at: <https://ua.usembassy.gov/tag/crimea-declaration>
35. US National Security Strategy. October 2022. *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> .
36. Wilson George G. Handbook of International Law. 3rd ed. St. Paul (Minn.). 1939. P.21. URL: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=lalre>

